KNNV vereniging voor veldbiologie

Afdeling Epe - Heerde

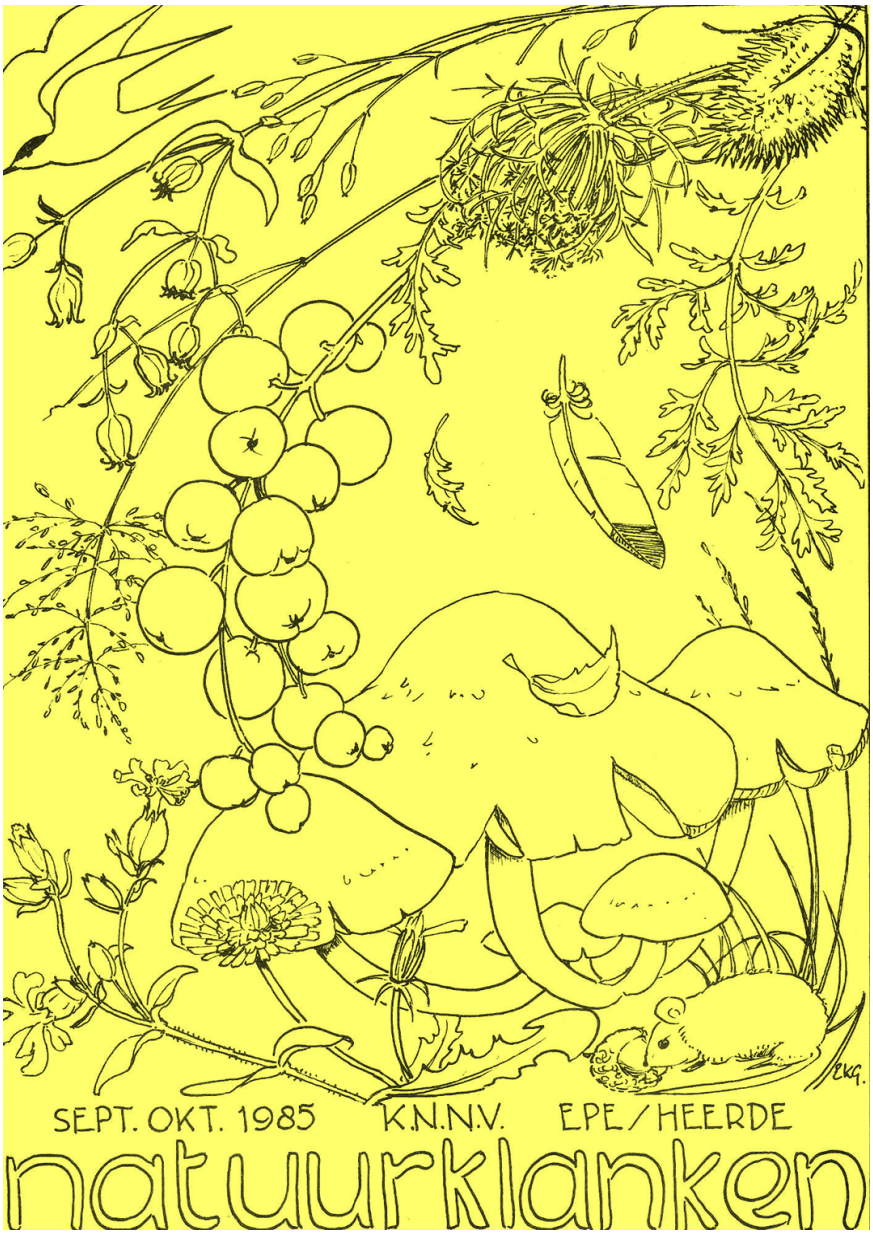

Natuurklanken

januari-februari-maart 2014 Nummer 1

KNNV vereniging voor veldbiologie Afdeling Epe – Heerde

N A T U U R K L A N K E N

januari – februari - maart 2014 Nummer 1

Inhoud

Stuurpraat 3
In Memoriam 5
Uitnodiging Algemene Ledenvergadering 6
Algemeen programma voorjaar 2014 7
Jaarverslag 2013 KNNV Epe-Heerde 8
De Gladde Slang 11
Jaarverslag Plantenwerkgroep 14
Jaarverslag Insectenwerkgroep 16
Programma Insectenwerkgroep 17
Jaarverslag Geologie- en Landschapwerkgroep 17
Programma Geologie en Landschapwerkgroep 18
Jaarverslag Mossenwerkgroep 19
Jaarverslag Paddenstoelenwerkgroep 20
Het nieuwe strepen 21
Werkgroepen 22

- Wij heten als nieuwe leden
van harte welkom –

Henk Kooyman

Leo Knol

Arjan van Apeldoorn

Tammo Kamminga

Sluitingsdatum kopij volgende Natuurklanken
1 maart 2014

Stuurpraat

Alweer is **een nieuw jaar aangebroken** en wij zijn zoals ieder jaar van plan elkaar te ontmoeten op de tweede zondag van januari, voor een wandeling vanaf de Ossenstal. Tjada Amsterdam neemt de leiding en daarna gaan wij koffie drinken met wat lekkers bij de Ossenstal waar onze gastheren Maarten en Desiree Noijens-Smit zullen zijn, ook leden van de KNNV.

Bestuurswisseling: In de algemene ledenvergadering van februari 2013 werd Wietske van Apeldoorn gekozen als algemeen bestuurslid. Zij is ook actief lid van de Plantenwerkgroep. Zij heeft afscheid van haar baan als biologieleraar genomen en heeft dus tijd voor andere dingen. Zij heeft zich snel ingewerkt in onze activiteiten. Het bestuur wil haar warm aanbevelen om bij de volgende ALV op 11 februari (NB dit jaar op een dinsdag!) gekozen te worden als voorzitter.

Natuurklanken: Wij krijgen waarderende reacties over de kleurpagina's in Natuurklanken, en hoewel het ietsje duurder is, vindt het bestuur het tijdschrift zo veel interessanter en is het een mooi visitekaartje voor onze afdeling. Foto's zijn mooi maar kunnen ook problemen voor de redactie veroorzaken. Dus vraagt de redactie om niet te grote bestanden te sturen, behalve misschien voor een bijzondere grote foto die op de achterpagina geplaatst kan worden. Stuur ook geen serie foto's maar kies zelf de beste. Als er problemen zijn met de bezorging van Natuurklanken, laat het bestuur het weten.

Oeti Slot: De middelste pagina's zullen er voortaan anders uit zien. Na 17 jaar stopt Oeti met haar rubriek *Wetenswaardigheden voor de jeugd.* Een hele prestatie om elke keer een ander onderwerp te bedenken en uit te voeren. Oeti is 36 jaar lid van de KNNV geweest. Minder bekend is dat zij al die jaren heeft meegewerkt met het netwerk dat Natuurklanken rondbrengt. Ook zat zij in de redactie van Natuurklanken en hielp zij het blad in elkaar te zetten voordat er computers waren. Mariet en ik zijn bij haar op bezoek geweest om afscheid te nemen. Het ga je goed Oeti en bedankt! Misschien komen wij jou nog tegen in de bossen met je wandelclub.

Coördinatoren vergadering: Op 21 november heeft het bestuur met de coördinatoren van de werkgroepen vergaderd. Men was zeer tevreden met het verloop van **de 1000 soortendag** op 31 augustus, maar er blijven vragen over de naam en ook voor wie de dag bedoeld is: gewoon voor leden onder elkaar of voor geïnteresseerde niet-leden. Ondanks de nodige publiciteit heeft het tot nu toe geen enkele buitenstander aangetrokken. Een suggestie was om het **Natuurschattendag** te noemen. Wij komen hier op terug bij de ALV in februari. De **Natuurpadgids** wordt goed verkocht door de VVV's van Epe en Heerde en door Margriet Maan. Een leuk cadeautje! Het pad zelf wordt gecontroleerd door Margriet en Geert Kuper, geholpen door Marchien ter Velde voor de Heerder kant en Anneke Gerrits en Tjada Amsterdam aan de Eper kant. Zo helpen veel mensen in stilte onze KNNV goed draaiende te houden.

Overledenen: Els Koopmans, ons Erelid, die overleed op 7 september, kon tevreden zijn dat haar pionierswerk voor het Natuurpad wordt voortgezet. Zie elders in het blad het In Memoriam over haar indrukwekkende werk voor de KNNV. Intussen is haar man Dik weer thuis uit het ziekenhuis na een hartoperatie. Wij wensen Dik en de familie veel sterkte.

Wout Boomsluiter: Wout, een leeftijdgenoot van Els, KNNV lid en een goede vriend van de familie Koopmans overleed op 21 Oktober. Veel mensen van de KNNV hebben Menno en zijn familie gecondoleerd. Ook wij wensen hun sterkte.

Bertus Hilberink: Bertus, die in juli overleed, heeft onze vereniging geld geschonken. In de coördinatorenvergadering kwam de suggestie om het geld voor een toekomstig rapport te gebruiken met vermelding van Bertus zijn naam. Andere suggesties zijn natuurlijk ook welkom.

Wat een droevig jaar hebben wij gehad met zoveel leden te betreuren.

Dit is mijn laatste Stuurpraat; in februari treed ik af als voorzitter. Dank voor de prettige samenwerking zowel in het bestuur als met de werkgroepen en de gewone leden.

Hilary Jellema-Brazier

In Memoriam

Els Koopmans-Grommé 1923 – 2013 Erelid KNNV Epe-Heerde

Op 7 september 2013 overleed Els na een kort verblijf in een verpleeghuis in Zwolle op 90-jarige leeftijd. Boven aan de rouwkaart stonden haar eigen woorden:

"Ik teken, schilder, schrijf mijn ervaringen naar de ander toe, in de overtuiging dat wie de schoonheid der dingen leerde kennen deze ook zal willen beschermen".

Haar omvangrijke schrijven, tekenen en schilderen was gebaseerd op haar eigen waarnemingen, nieuwsgierigheid en bewondering, om pas daarna in de boeken te duiken om uit te vinden wat zij gezien had. Op 2 april 1984 werd zij benoemd tot Erelid van de KNNV Epe-Heerde door de toenmalige voorzitter de heer Van Noorden en met veel applaus van de algemene ledenvergadering.

Els en Dik Koopmans kwamen vanuit Amsterdam in Epe wonen in 1960. De lijst van haar activiteiten is echt indrukwekkend. Het convocatieblad van onze afdeling werd **Natuurklanken**; zij heeft waarschijnlijk zelf de naam bedacht. Zij zat in de redactie van 1961 tot 1992; dus meer dan 30 jaar! Zij leverde talloze artikelen en illustraties voor het blad. Van 1960 tot 1983 was zij algemeen bestuurslid en later kwam ze terug als voorzitter. Zij was de sturende kracht voor het realiseren van **het Natuurpad over de Renderklippen** met de teksten op de palen en het gidsje dat erbij hoort met al haar fraaie tekeningen. Een nieuwe Natuurpadgids is in 2012 uitgekomen, en is nog steeds gebaseerd op haar oorspronkelijke teksten.

In het kader van het Natuurbeschermingsjaar 1970 begon Els de wekelijkse rubriek **Tussen Heuvels en Rivier** te schrijven. Eerst in het Noord-Veluws Dagblad en later in de Zwolse Courant; ook altijd geïllustreerd met haar tekeningen. Dik zorgde elke week voor het tikwerk. Het was allemaal eigen werk in een tijd lang voor de komst van computers en Internet. Haar telefoonnummer stond onder het stuk en vaak werd op haar waarnemingen gereageerd door lezers met eigen verhalen en vragen. Els werd een begrip in de wijde omgeving. Het is bijna niet voor te stellen dat zij dit 30 jaar lang heeft vol gehouden en, begrijp ik van Dik, zij zat nooit verlegen om een onderwerp te bedenken en het uit te voeren. In 1996 is een bundeling verschenen van honderd van haar artikelen met verhalen en illustraties over elke maand van het jaar; nog steeds echt een genot om te lezen.

Verder was zij in de vereniging overal actief. Van haar kwam het idee om een kamp te organiseren; eerst als een Najaarskamp dat later een **Voorjaarskamp** werd. Daar werd ook vaak gemusiceerd en gezongen; de familie Koopmans is heel muzikaal. Een **afdelingsbibliotheek** werd in de Eper Gemeente Woning door Els opgezet en beheerd. Maar misschien nog belangrijker was haar idee om de **werkgroepen** op te zetten, die nu de basis vormen van de meeste activiteiten in onze afdeling. Zij was vooral de motor achter de Planten- en Insecten werkgroep, maar als je een vraag stelde over een vogel of een paddenstoel of iets over geologie, kreeg je meestal een goed geïnformeerd antwoord.

In haar laatste jaren werd **het Wisselse Veen** een geliefde plek. In de jaren '70 heeft zij met andere KNNV'ers gehooid en andere werkzaamheden gedaan om het Landje van Jonker te behouden. Rond 1991 begon zij samen met Mia Leurs een vlinderroute te lopen voor de Vlinderstichting: wekelijks tussen begin april tot eind september alle vlinders noteren langs een vaste route. Er werd natuurlijk niet alleen naar vlinders gekeken. Els zorgde ook dat alle waarnemingen van haarzelf of van anderen werden doorgegeven aan de Vlinderstichting of andere organisaties. Het Wisselse Veen was ook een geliefde plek om te tekenen en schilderen.

Toen Els er niet meer zelfstandig naar toe kon fietsen, ging zij dikwijls met Dik om daar op een bankje zitten en genieten van de omgeving.
De ontwikkeling en de tradities van de KNNV Epe-Heerde zouden anders geweest zijn zonder het inspirerende werk van Els gedurende meer dan 50 jaar. Geen wonder dat zij tot Erelid van onze afdeling werd benoemd.

Hilary Jellema-Brazier

Uitnodiging Algemene Ledenvergadering

Het bestuur nodigt de leden van de KNNV afdeling Epe-Heerde uit voor de Algemene Ledenvergadering op **dinsdag 11 februari 2014** in het gebouw Antenne van de Regenboogkerk, Beekstraat 33, 8162 HA Epe. Aanvang 20.00 uur. Let op: dit jaar op dinsdag!

AGENDA

1. Opening
2. Notulen Algemene Ledenvergadering 21 februari 2013, conceptverslag in Natuurklanken 2013 nr 2
3. Ingekomen stukken
4. Bestuursverkiezing
   - Vorig jaar is Wietske van Apeldoorn als algemeen bestuurslid gekozen. Voorstel is om haar als voorzitter van de vereniging te benoemen. Hilary Jellema heeft deze functie op ad interim basis vervuld na haar aftreden vorig jaar.
   - Herman Snoek is volgens het rooster als secretaris aftredend en herkiesbaar.
5. Mededelingen
   - afdelingspluim
   - jaarthema 2014
   - landelijke en gewestelijke KNNV
6. Jaarverslag 2013 (in deze Natuurklanken)
7. Financiën
   - verslag penningmeester 2013
   - verslag kascommissie 2013
   - begroting 2014
   - benoeming nieuwe kascommissie
8. Vertegenwoordigende Vergadering KNNV op 5 april 2014 in Nijkerk. Wie gaat?
9. Jaarplannen werkgroepen
   Gezamenlijke activiteiten
   - lezingen
   - soortendag / natuurschattendag
10. Terugblik door de leden
    - bestuursactiviteiten
    - Natuurklanken
    - e-mail en website
11. Rondvraag
12. Sluiting

De nummers van Natuurklanken waar naar verwezen wordt, zijn ook te raadplegen op de website.

Algemeen programma voorjaar 2014

Zondag 12 januari

Nieuwjaarswandeling en receptie

De Nieuwjaarswandeling is op zondag 12 januari 2014. De wandeling begint om 14.00 uur bij de Ossenstal in Epe. Tjada Amsterdam zal de wandeling leiden en zich vooral richten op de historie van het bos.
De Nieuwjaarsreceptie begint om 16.00 uur in de Ossenstal en duurt tot ongeveer 17.30 uur. Er zal gebak, thee en koffie zijn. Heeft u bijzondere wensen (suikervrij/glutenvrij), vermeld dit dan even bij uw opgave.
Het is mogelijk om hierna (uiteraard op eigen kosten) lekkere pannenkoeken of iets anders te eten.
Opgave: voor 4 januari bij Wietske van Apeldoorn of Loes Jansen

Donderdag 30 januari

Werkgroepenavond

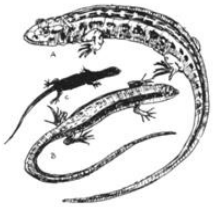

De werkgroepen zullen laten zien waar ze zich het afgelopen jaar mee bezig gehouden hebben met een sterk ingekort jaarverslag in woord en beeld van het werk wat ze verricht hebben. Reeds toegezegde bijdragen zijn: het eerste jaar libellenmonitoring in het Vossenbroek, planteninventarisatie in de Kroondomeinen en een algemene presentatie van de werkgroep Geologie en landschap. In de pauze is een verzameling algemeen voorkomende mossen te zien. De bijdrage van de andere werkgroepen is op dit moment nog niet bekend. Tevens is het voor nieuwe leden een goede manier om kennis te maken met de diverse werkgroepen.
Plaats: Kulturhus Epe, Stationsstraat 25, Epe
Aanvang: 20.00 uur

Donderdag 11 februari

Algemene ledenvergadering

Het bestuur nodigt de leden uit voor het bijwonen van de jaarlijkse algemene ledenvergadering van onze KNNV- afdeling Epe/Heerde. Een uitgelezen moment om als lid je stem te laten horen over het beleid van onze vereniging.
De uitnodiging en agenda staan elders in dit blad. Ook de notulen en het jaarverslag zijn in deze editie van Natuurklanken opgenomen.
Plaats: Regenboogkerk in Epe
Aanvang: 20.00 uur

Donderdag 20 maart

Dubbel presentatie - Bauke Terpstra en Gerard Plat

Afgelopen zomer was Bauke in Kamtsjatka. Tegelijkertijd was Gerard op dezelfde breedtegraad in Alaska. Deze twee schiereilanden in het noorden van de Pacifische Oceaan hebben veel met elkaar gemeen. De Aleoeten vormen over een lengte van 1900 kilometer een soort eilandenbrug. Door de botsing van de Pacifische plaat die zich hier onder de Noord Amerikaanse plaat perst, is hier veel geologische activiteit. Ook op Kamtsjatka en in Alaska zet zich dat voort. Daarnaast vormen deze ruige en uitgestrekte gebieden een goed leefgebied voor ‘wildlife’ en bijzondere flora. Naast veel

overeenkomsten bestaan er ook duidelijke verschillen. Voor iedereen die dit boeiend vindt hebben Bauke en Gerard deze presentatie op elkaar afgestemd.
Plaats: Kulturhus Epe, Stationsstraat 25,Epe
Aanvang: 20.00 uur

Zaterdag 17 mei t/m vrijdag 23 mei

Voorjaarskamp in Hombourg (België)
Het voorjaarskamp is dit jaar ook weer wat later in mei. We hopen dan meer bloeiende planten aan te treffen. Hombourg ligt net over de grens bij Slenaken in het land van Herve. Sommigen onder onze leden kennen het gebied zeer goed. De excursiemogelijkheden in de directe omgeving zijn volop aanwezig. Bijvoorbeeld de gebieden met zinkflora rondom Plombières en Moresnet, de heuvels met bloeiende boomgaarden in de Voerstreek en natuurlijk Zuid Limburg zelf.
Voor opgave en meer informatie zie het losse inlegvel in de eerste Natuurklanken van 2013

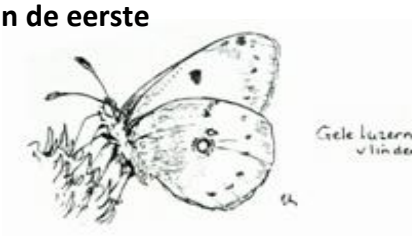

Jaarverslag 2013 KNNV Epe-Heerde

Leden
Eind 2013 stonden 147 leden ingeschreven in het ledenregister. Het ledenaantal is vrijwel constant; door verhuizing zijn enkele leden vertrokken naar een andere afdeling.
Tot onze spijt zijn dit jaar enkele leden overleden. Rudi Heideveld, Rob Gerrits, Bertus Hilberink en Wouter Boomsluiter waren toonaangevende en actieve leden. Ook moesten we zo afscheid nemen van Els Koopmans-Grommé, jarenlang zeer actief voor de KNNV en erelid van de vereniging.
Bestuur
In de algemene ledenvergadering is Wietske van Apeldoorn als algemeen lid benoemd. Hilary Jellema is aftredend maar omdat er geen nieuwe voorzitter is voorgedragen wil ze voorlopig op ad interim basis verder gaan.
Algemene ledenvergadering
Op 23 februari is de algemene ledenvergadering gehouden, die bezocht is door 23 leden. Belangrijke punten waren de plannen van de werkgroepen voor 2013, Natuurklanken, het jaarthema. Besloten is om de bibliotheek op te heffen. De nieuwe statuten, het nieuwe huishoudelijk reglement en het declaratiebesluit zijn met algemene stemmen goedgekeurd. In het verslag van de Algemene Ledenvergadering staan de onderwerpen verder in detail beschreven.
Bestuursvergaderingen
Dit jaar zijn er 3 bestuursvergaderingen geweest op 13-2, 26-6 en 2-10. De belangrijkste punten die zijn besproken:

- Voortgang en voorbereiding wijziging statuten, huishoudelijk reglement en declaratiebesluit.
- Voorbereiding van diverse activiteiten.
- Onderwerpen die uit de Beleidsraad, Gewestelijke Vergaderingen en de Vertegenwoordigende Vergadering komen en meegenomen worden in het programma van Epe-Heerde.
- Wisseling coördinatie werkgroep insecten .
- Rabobank Clubkas Fonds. We hebben dank zij de leden een bedrag van € 531 mogen ontvangen.
- Bestuurswisseling. Opvolging voorzitter.

- Layout en kleurgebruik Natuurklanken.
- Condoleance overleden leden van de vereniging.

COMMISSIES

Programmacommissie

Gerard Plat organiseerde met medewerking van de werkgroepen de volgende zaalbijeenkomsten:

21 maart Dialezing door Bauke Terpstra over Groenland

26 september Als vervolg op zijn eerste lezing vorig jaar, nu de tweede over het Noaberpad door Gerard Plat

24 oktober Mike Hirschler een dialezing over paddenstoelen

28 november Lezing in samenwerking met de vogelwerkgroep

Daarnaast stonden op het programma:

Nieuwjaarswandeling en receptie op 13 januari 2013

Werkgroepenavond op 31 januari

Algemene ledenvergadering op 21 februari

Duizend soortendag op 31 augustus

Publieksexcursie paddenstoelen op 13 oktober

Leden voor ledenavond op 12 december 2013

De public relations wordt verzorgd door de secretaris.

Evenementencommissie

Deze wordt gevormd door Margriet Maan, Mia Leurs en Geert Kuper.

Onze stand met informatiemateriaal verscheen op een aantal evenementen:

- Pure Pinksterfair op de Cannenburgh op 20 mei
- Bijenmarkt in Epe op 7 augustus
- Pleinmarkt in Epe op 7 september
- Cittaslowmarkt in Heerde op 28 september

Commissie voorjaarskamp

Het voorjaarskamp was van 25 mei t/m 31 mei in de omgeving van Bouillon in België. Wat later dan eerdere jaren om meer bloeiende planten aan te treffen. Er hebben 12 personen aan deelgenomen.

Commissie natuurpad

Er wordt jaarlijks hard gewerkt aan het opknappen en bijhouden van het vernieuwde natuurpad. De commissie bestaat uit Geert Kuper, Margriet Maan en Mariet van Gelder. Marchien ter Velde en Tjada Amsterdam helpen mee bij het onderhoud.

Werkgroepen en contactpersonen

Onze vereniging heeft de volgende werkgroepen:

- Geologie en Landschap (coördinatie Bauke Terpstra)
- Insecten (coördinatie Gerard Plat)
- Mossen (coördinatie Mariet van Gelder)
- Paddenstoelen (coördinatie Janus en To Crum-Hendriks)
- Planten (coördinatie Egbert de Boer)

Daarnaast zijn er contactpersonen voor:

- Zoogdieren: Frans Bosch
- Vogels: vacature
- Vissen, amfibieën en reptielen: Gert Prins

Natuurklanken

In 2013 zijn er weer 4 goedverzorgde nummers verschenen. Dit jaar zijn pagina's in kleur opgemaakt, wat een hele verbetering is. De coördinatie is verzorgd door Hilary Jellema en in de loop van het jaar overgegaan naar Mariet van Gelder met hulp van Lita Keuskamp. De afwerking en redactie werd verzorgd door Marlon met hulp van Micky Marsman. De bezorging werd door Wim en Paula

Bijlsma met een netwerk van bezorgers geregeld. Naar relaties wordt Natuurklanken zoveel mogelijk digitaal verstuurd.

Website

Herman Snoek houdt de website bij waarin alle activiteiten in de agenda staan. Voor leden en belangstellenden staat op de website de meest actuele stand van zaken.

Bibliotheek

Helaas moest besloten worden tot het opheffen van de bibliotheek. Werkgroepen en individuele leden konden (vaak tegen een financiële bijdrage) een keuze maken en daarmee hebben de meeste boeken van waarde een goede bestemming gevonden. Het restant wordt voor een goed doel aangeboden.

Vertegenwoordiging

Cintia Wedemeijer is naar Vertegenwoordigende Vergadering van de KNNV in Leiden geweest. Deze vond plaats op 16 april.

De beleidsraad vond twee keer plaats: op 9 februari en 9 november. Bezocht door Herman Snoek en Wietske van Apeldoorn.

Contacten met gemeenten

De contactpersonen voor gemeentezaken, zoals beleid en omgeving zijn voor Heerde Mariet van Gelder en Ida Visser. Voor Epe zijn dit Elly ter Stege en Jan Polman.

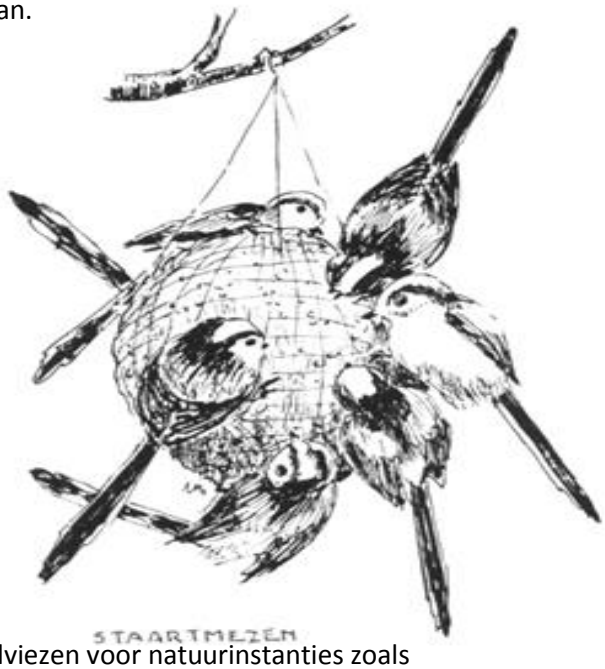

Contributies aan andere verenigingen

- Gelderse milieufederatie
- Sovon
- KNNV Landelijke Jongeren
- Vogelwerkgroep IJsselstreek te Gorssel
- Milieuzorg Epe

Contacten met andere organisaties

- Staatsbosbeheer
- Floron
- Sovon
- Ravon
- Vlinderstichting
- Kerkuilenwerkgroep Veluwe
- VZZ (Vereniging voor Zoogdierkunde)
- Gelderse milieufederatie

In de rapporten en publicaties van onze afdeling staan beheeradviezen voor natuurinstanties zoals Staatsbosbeheer, Gelders Landschap en Natuurmonumenten.

Uitwisseling tijdschriften

- alle afdelingen van KNNV Gewest IJsselstreek
- Vogelbeschermingwacht Noord-Veluwe
- Stichting tot Behoud van de Veluwse Sprengen en Beken
- Rijksherbarium

Gegevens verspreiding

- KNNV Veldbiologische Commissie
- Floron (structureel)
- Sovon
- Ravon
- Rijksherbarium
- Nederlandse Mycologische Vereniging (structureel)
- Vlinderstichting
- Trekvlinderregistratie

De Gladde Slang

De gladde slang (Coronella Austriaca) komt voor in heide en veengebieden en de beste tijd om naar hem op zoek te gaan is de nazomer of de vroege herfst. In de zomer houdt hij zich overdag vaak schuil want hij houdt niet van hoge temperaturen (> 9 graden) en felle zon. Maar als het weer wat vochtig is en er 's-morgens dauw over de velden ligt, is er een kans hem tegen te komen.
In onze buurt komt hij vooral in de Kroondomeinen voor en (minder talrijk) op de Gortelse- en Tongerense heide; ook is hij wel gezien bij de Waschkolk.

De volwassen dieren zijn actief van eind april/mei tot september/oktober. De jonge dieren zijn vaak tot in november te vinden.
Het uiterlijk van de slangen kan sterk variëren. Meestal is er sprake van een grijsbruine ondergrond met donkerbruine tot zwarte dwarstekeningen, maar sommige exemplaren vertonen ook blauw/grijze vlekken en er zijn slangen die meer roestbruin van kleur zijn. Ook de kleur van de buik varieert: van zwartgrijs tot blauw of dieprood.
De lengte is gemiddeld zo'n 55 - 65 cm. met uitschieters tot 85 cm.
Jonge slangen voeden zich met insecten en kleine kikkers; wat later ook met babymuizen en kleine hagedissen. De volwassen dieren jagen vooral op spitsmuizen en eten ook jonge vogels en eieren. Soms verorberen ze zelfs een adder of een klein konijntje.
De Gladde Slang staat nationaal en internationaal op de Rode Lijst en is beschermd door de flora en faunawet. Evenals voor de Adder is er ook voor deze soort een verzamel- en prepareerverbod.
Dode dieren moeten worden gemeld.
Een aantal jaren geleden is er in Brabant een groot project opgestart, *"Ruimte voor de Gladde slang",* waardoor het mogelijk was (met name in de Peel regio en tussen de heide en veengebieden in het zuiden) verbindingszones aan te leggen via zand stuwwallen en begroeide spoordijken.

Marc Abuys / Lita Keuskamp

Roodhalsgans. Gezien nabij Vorchten, aan de IJssel. Foto Gerrit Jan van Dijk

Boerenzwaluw. Foto Henk van Gelder

Een zielig hoopje boerenzwaluw troffen wij aan onder de carport; overvallen door de regen op zijn najaarstrek naar het zuiden. Na een behandeling met de haarföhn kwam hij er weer helemaal bovenop en vervolgde zijn reis naar warmere oorden.

Kleverig Koraalzwammetje (Kaboutervuurtje), gevonden tijdens de publieksexcursie van de paddenstoelenwerkgroep op 13 oktober. Foto Herman Snoek

Heelblaadjes, gevonden 8 oktober. Het nieuwe strepen. Foto Mariet van Gelder

Waterpunge
gevonden 12 augustus
in het Vossenbroek.

Foto; Hetty Verstraaten

Jaarverslag Plantenwerkgroep

Het ledenaantal van onze werkgroep is weer toegenomen. Naast enkele 'aanschuifleden' (4) hebben we nu 15 actieve leden!
Activiteiten van het winterseizoen op de laatste maandag van de maand vonden plaats in Eper Gemeentewoning, het Kulturhus. Daarnaast waren er andere activiteiten; zie onderstaand rooster.

Datum	**Onderwerp (o.l.v.)**	**Aanwezig**
27 jan.	Herbariummateriaal van Kruisbloemigen determineren (Hetty Verstraaten)	10
25 feb.	Programma zomerexcursies (Egbert de Boer) DNA (Hetty Verstraaten) Vakantie dia's (Hetty Verstraaten) Zweden en Noorwegen (Gerard Plat)	14
3 april	Zwolle , KNNV, Lezing Piet Bremer	7
20 apr	Zwolle, Botanische dag	3
2 mei	Kievitsbloemen zoeken langs de Vecht	6
30 sept	Determinatie van meegebracht materiaal	11
28 okt	Determinatie van meegebracht materiaal	10
24 nov	Demonstratie online streeplijsten invoeren (Egbert de Boer) Dia's Varens (Margriet Maan) Dia's Voorjaarskamp (Ger Breman) Dia's afgraven Wisselse Veen (Hetty Verstraaten)	12

Activiteiten zomerseizoen: op de maandavonden hebben we geïnventariseerd volgens onderstaand rooster, vanaf 19.00 uur tot de duisternis inviel. In het overzicht is te lezen hoeveel soorten er zijn gevonden, hoeveel deelnemers er op een avond meededen en voor welk project er geïnventariseerd werd. Er zijn deze zomer geen avonden afgelast wegens regen!

Datum	Km-hok	Locatie	srt	Proj.	Dln m	Bijzonderheid
6 mei	27.34.53	Dijkhuizerzandweg	118s	HNS	10	Klimopwaterranonkel
13 mei	27.43.53 27.53.13	Hertenkamp-1 Hertenkamp-2	72s 54s	Kr Kr	5 5	Margriet, Akkerhoornbloem Gewone, Tijm-, Veldereprijs
27 mei	27.44.42	Vossenbroek -1	81s	GeLa	4	Stekelbrem
27 mei	27.44.42	Vossenbroek -1	87s	GeLa	4	Blauwe zegge
3 juni	27.14.43	Wezep	149s	HNS	11	Guichelheil, Kandelaartje
10 juni	27.34.15	Heerde, dorpshok	133s	Str.	12	Muurleeuwenbek
17 juni	27.53.13 27.53.13	Hertenkamp-3 Hertenkamp-4	56s 67s	Kr Kr	4 5	Gewone salomonszegel Borstelbies
22 juni	33.16.12	Ossenwaard	127s	Plas-dras	3	Moeraskruiskruid, Mierikswortel
24 juni	27.53.35	Vaassen, dorpshok	223s.	Str.	11	Moespimpernel, L.vr.bedstro
1 juli	27.44.43	Vossenbroek, 3 perc	35 / 59 / 39	GeLa	10	Bleekgele droogbloem, Stekelbrem, Watertorkruid
8 juli	27.16.32 27.16.33	Algem. Veen – West Algem. Veen – Oost	41s 137s	Str.	9	Jeneverbes, Stekelbrem, Kruipbrem, Wateraardbei
15 juli	27.44.11	Epe, dorpshok	201 s	Str.	7	Rietorchis, Kamgras
17 juli	27.35.33	Fortmond	157 s	Str.	6	Bl.bremraap, Gr.spiegelklokje
22 juli	27.32.54 27.32.53	Soerel, leemkuil nz Soerel, leemkuil zz	94 s 77s	Str. Str.	9	Fr.+Berghertshooi, Addertong Bochtige klaver, Hokjespeul
29 juli	27.43.53 27.53.13	Hertenkamp 1 Hertenkamp 2	74s 72s	Kr kr	9	Liggend hertshooi Grote wederik
5 aug	27.33.11 27.22.55	Knobbel, wegberm ’t Harde, wegberm	131s 134s	Str. Str.	7 5	Rozetkruidkers Jeneverbes
12 aug	27.44.43	Vossenbr.(A50-Ap.K)	105s	Gela	11	Vlottende bies, Waterpunge
19 aug 19 aug	27.53.13 27.53.13	Hertenkamp-3 Hertenkamp-4		Kr Kr	4 5	Grasklokje Holpijp
24 aug	27.44.11	Epe, dorpshok	188 s	dorps flora	2	Akkerandoorn Klein en Straat liefdegras
26 aug	27.34.15	Heerde, dorpshok	100 s 147 s	dorps flora	6 6	Brede wespenorchis Hartgespan
4 sept	27.34.45	Heerde, huishok WvA	212 s	Str.	6	4 ganzenvoeten
8 okt	21.52.43	Elburg - Zomerdijik	93s 117s	HNS HNS	2 1	Poelruit Gevleugeld hertshooi
15 okt	21.52.23	Gelderse sluis	117s 149s	HNS HNS	2 1	Eikvaren / Muurvaren Stomp fonteinkruid
* HNS = Het Nieuwe Strepen (FLORON)						
* GeLa = Geldersch Landschap						
* Kr = Kroondomein						
* str. = streeplijst kilometerhok (Floron)						

Egbert de Boer

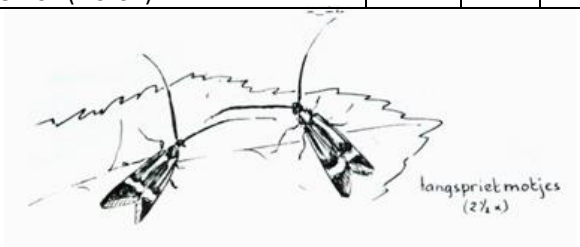

Jaarverslag Insectenwerkgroep

Dit jaarverslag begint met de trieste mededeling dat twee van onze prominente leden, te weten Bertus Hilberink en Els Koopman, dit jaar zijn overleden.
Op dit moment bestaat de werkgroep uit 17 leden. Dertien leden zijn in meer of in mindere mate actief tijdens de werkgroep-avonden en excursies.
Vanaf januari tot en met november zijn er 5 werkgroep-avonden en 6 algemene excursies geweest. Het jaarthema was libellen. Na een voorbereidende excursie in het Vossenbroek met Kim Huskens van de Vlinderstichting is in mei gestart met een libellen monitoring route. In totaal is de route 7 keer gemonitord. Verder was er nog de vlindermonitoring route van Mia Leurs en Marga Dekker in het Wisselse Veen. Eind augustus werd er door de Insecten werkgroep deelgenomen aan de afdelingsactiviteit " 1000 soorten dag" en in september werd er samen met het IVN Nunspeet, de "Nacht van de nachtvlinders" georganiseerd. Deze laatste activiteit die plaatsvond in de Bijen/Natuurtuin te Nunspeet trok ongeveer 15 personen en er werden in totaal 26 soorten nachtvlinders op naam gebracht.
Alle excursies gingen dit jaar door. Tijdens de meeste excursies werden er veel vlinders waargenomen. Het aantal soorten was niet erg hoog maar het aantal exemplaren van bepaalde soorten wel. Zo werden er tijdens de excursie in het Vossenbroek zeker 220 Oranjetipjes gezien. Ook de Kleine Vos had een heel goed jaar. Tijdens de excursie in het Harderbos zagen we er zeker wel meer dan 300 exemplaren. Ook zuidelijke trekvlinders zoals de Oranje Luzernevlinder werden tijdens de excursies verschillende malen gezien. Er werden veel soorten libellen gezien en soms ook in grote aantallen. De Azuurwaterjuffer was tijdens elke ronde van de monitoring route wel ruim aanwezig. Op het hoogtepunt met 40 exemplaren. Maar ook de Platbuik en de Viervlek deden het goed. Ook werden er enkele bijzondere waarnemingen gedaan die niet altijd direct met insecten te maken hadden.
Van alle excursies zijn verslagen gemaakt en zijn de waarnemingen doorgestuurd. Er werden veel verschillende soorten insecten gezien die we niet allemaal op naam konden brengen. Maar meestal kwam er na elke excursie nog een aantal nagekomen determinaties van de foto's.

18 februari: Werkgroep-avond met Marian Schut, uit Apeldoorn, met mooie, duidelijke aanwijzingen voor het herkennen van libellen. 16 deelnemers.
18 maart: Werkgroep-avond. Voorstel om libellen monitoringroute te gaan doen.
Henk van Woerden laat nogmaals veel libellen zien en tot slot een quiz.12 deelnemers.
3 mei: exc. Vossenbroek. Eerste telling en monitoring libellen +alg. excursie.
Bijzonderheden: 220 Oranjetipjes en 2 Kleine Plevier.10 deelnemers .
20 mei: exc. Tongeren. Regenachtig, observatie langs slootjes en spreng.
Bijzonderheden: Rietsigaargalmot en Mijtertjes.3 deelnemers .
22 juni: exc. Speulderveld: langs bosrand en waterwingebied. Bijzonderheden: rups Nachtpauwoog en de Wispelturige Populierroest. 4 deelnemers .
18 juli: exc. Leusveld. Op zoek naar de Kleine IJsvogelvlinder. Bijzonderheden: tientallen Kleine IJsvogelvlinders. 9 deelnemers.
24 augustus: exc. Harderbos, naar z.g. Ontdekbos en de distelvelden. Bijzonderheden: honderden Kleine vossen, de rups van de Avondrood en een jonge Koekoek langs het pad. 9 deelnemers.
19 september:exc. Westeinder hei. Exc. door- en langs heideveld. Bijzonderheden: zandhagedissen en vrouwtje Vliegend Hert op bloedende berk. 11 deelnemers.

Werkgroep-avonden najaar
16 september: Werkgroep-avond met o.a. determineren libellenlarven**.**
14 Oktober: Dia's insecten algemeen door Henk van Woerden
18 November: Gallen door Cintia

Gerard Plat

Programma Insectenwerkgroep

Maandag 20 januari	Werkgroep avond. Marc Abuys zal deze avond een presentatie geven over vlinders in Italië en ook nog enkele andere bijzondere insecten.
Maandag 17 februari	We gaan deze avond aan de slag met o.a. boktorren. Hoe en in wat voor vorm is op dit moment nog niet helemaal uitgewerkt.
Maandag 17 maart	Deze avond gaan we weer aan de slag met libelle n. Ook dit jaar wordt er tijdens de excursies weer veel aandacht besteed aan libellen. Als voorbereiding hierop, besteden we aandacht aan bijzondere kenmerken waaraan sommige soorten snel en eenvoudig op naam te brengen zijn.
Zaterdag 27 april	Eerste excursie. Dit jaar gaan we diverse kilometerhokken in het werkgebied van de afdeling inventariseren. We beginnen bij het Wisselsche Veen (met km-hok 482-192) bij de Lage Veenweg. Aanvang: 11.00 uur

Daarna zal er afwisselend, eens per maand, op donderdag of zaterdag een excursie zijn.
De datums zijn: 29 mei, 21 juni, 19 juli en 28 augustus.

Gerard Plat

Jaarverslag Geologie- en Landschapwerkgroep

Terugblik op 2013

Hoewel wij in december nog één avondbijeenkomst hebben te gaan blikken we toch alvast even terug op de activiteiten van het afgelopen jaar.
Om te voorkomen dat de december bijeenkomst van 2012 net naast het jaarverslag van 2012 is gevallen wordt deze daarom nu in dit verslag opgenomen.
Gewoonlijk besluiten we het lopende jaar met één of twee binnen-bijeenkomsten in het Eper Kulturhus evenals de eerste avonden van het nieuwe jaar.

December 2012
Op deze avond mochten we 12 deelnemers verwelkomen. En zoals gewoonlijk keken we terug naar onze (geologische) vakantie ervaringen. Ook mee gebrachte zwerfstenen/vakantievondsten werden letterlijk onder de loep genomen en er werden enkele relevante boeken verloot. Voor de pauze bespraken we het activiteiten programma voor het komende jaar en werden nog wat foto's verspreid van algemene zwerfstenen, gemaakt door Geert Kuper. Na de pauze werden beelden getoond over de maakbare natuur van het Vossenbroek waar we nog even over van gedachten wisselden.
Januari 2013
Ook deze avond stond in het teken van een algemene avondbijeenkomst met beoordelen / behandelen van een aantal algemene zwerfstenen.
Februari 2013
Met 10 deelnemers hielden we ons deze avond bezig met het onderwerp zand, grond en bodem. Wat brengt dit samen of waar zitten de verschillen, waar bestaat het uit en hoe is het ontstaan Een overzicht op papier begeleidde deze sessie.

Na de pauze verwoordt Tjada Amsterdam een aantal bijzonderheden van “Landmerken rond Epe”. Dit in verband met een later in het jaar te houden fietstocht langs deze bijzondere “Merken”.

Maart 2013

Met 11 deelnemers maakten we een prachtige fietstocht onder buitengewoon fraaie weersomstandigheden onder leiding van Tjada. Ze liet ons zien hoe, waar en waarom deze Landmerken, die we in de voorbereiding aan de hand van oude kaarten konden traceren, in de ons omringende bossen werden aangebracht. Na afloop van deze fietstocht bleek de Ossenstal een zeer geschikte plaats voor revitalisering.

April 2013

Het bezoek aan het Hunnebedmuseum in Borger (Drente) vond geen doorgang wegens te weinig deelnemers. Overigens was dit bezoek ook niet doorgegaan door de zeer slechte weersomstandigheden (dichte mist).

Juni 2013

Na enige voorbereidingen ter plaatse hebben we deze dag een bezoek gebracht aan Zuid Barge in Drente. Met 10 deelnemers werden we zeer enthousiast ontvangen en onthaald door enkele familieleden van Geert Kuper. Zuid Barge (ideaal gelegen op de Hondsrug) is geologisch een zeer boeiend landschap dat werd gevormd gedurende een zeer koude fase van het Saalien.
Bij de familie Westerhof werd een berg zwerfstenen uit hun tuin op de kop gezet en vonden we bijzondere gids gesteenten. Bij een ouder familielid van Geert kregen we inzicht in en (in echt Drents) uitleg over zijn vele bijzondere archeologische vondsten van eigen land. In Natuurklanken nr. 4 is al eerder verslag gedaan van deze bijzondere dag die één en al Drente ademde.

September 2013

Met 8 leden van de werkgroep verkenden we Berg en Bos en zochten we naar de IJzeren Man.
We ontdekten die dag hoe, wanneer en waarom Berg en Bos in de crisistijd van de vorige eeuw tot stand kwam en ontdekken hoe er tijdens de langdurige handmatige graafwerkzaamheden vele ijzeroer hindernissen moesten worden genomen. Ook liepen we door een heuse kloof (gegraven sprengenvallei) die momenteel weelderig is begroeid met veel prachtige bomen; een bijna vergeten plek in dit prachtige park.

September 2013

Op een zonovergoten dag bezochten we met 7 personen Park Sonsbeek dat door de prachtige herfstkleuren er als een sprookje bij lag. Dit fraaie landschapspark geldt als één van de fraaiste historische buitenplaatsen in ons land. Het is door de vroegere bewoners gesitueerd op de zuidelijke helling van de Veluwse stuwwallen nabij de grote rivieren. En juist nu, na eeuwen lang gebruik, veranderingen en aanpassingen is de voltooiing daar, omgeven door schitterende parkbomen en bossen.
Na deze zuurstofrijke wandeling bezochten we ook het intieme Geologisch Museum in Velp waar we kennis namen van lokale, nationale en mondiale verzamelingen geologische bijzonderheden en mineralen.

Oktober2013

Een avond bijeenkomst in het Kulturhus met een terugblik/evaluatie van Zuid Barge (compleet met de aldaar gevonden zwerfstenen) en het afgelopen jaar. Ook wat meer info over het Hunnebedmuseum dat inmiddels fors is uitgebreid met een interessant Geopark dat onderdeel uitmaakt van een groter internationaal geheel. En de vraag wat gaan we doen in 2014.

Bauke Terpstra

Programma Geologie en Landschapwerkgroep

We kunnen keuzes maken uit het volgende:
-Avondbijeenkomst “Klimaat en Milieu”.
-Excursie Postbank.
-Excursie Oud Wolfheze.

-Excursie Hunnebedmuseum en Geopark.
-IJstijdenmuseum Buitenpost en omgeving Friesland.
-Flevoland natuurpark.
-Alaska/Kamsjatka digitaal.
-Avond programma over een zandverzameling.
-Stenen zoeken omgeving Havelte.

Bovenstaande activiteiten staan in willekeurig volgorde; iedereen buiten de werkgroepleden kan deelnemen. Neem in dat geval contact met mij op; zie de lijst van contactpersonen achterin Natuurklanken.

Bauke Terpstra

Jaarverslag Mossenwerkgroep

Hoewel er meer personen op papier staan, gaan we doorgaans met 5 personen inventariseren. Twee leden van de afdeling Zwolle en 3 leden van onze afdeling.
Onze inventarisatie gegevens gaan naar de naar de Bryologische en Lichenologische Werkgroep (BLWG) van de KNNV.
Afgelopen jaar zijn we 6 zaterdagmiddagen op pad geweest om een km-hok te inventariseren. Na iedere inventarisatie volgt een determinatieavond. Een km hok wordt vaak 2 x bezocht.
Geïnventariseerde kilometerhokken hokken:
Zwolse bos 199-491 Heerde 41 soorten gevonden. Waaronder Broedkelkje, *Gymnocolea inflata,* rode lijst kwetsbaar en Nerflevermos, *Diplophyllum albicans,* ook rl kwetsbaar.
Landgoed Tongeren 191-484 Epe Een toplocatie want we vonden 66 soorten. In één van de vochtige weitjes stond veel Flesjesmos, *Blasia pusilla*, rl kwetsbaar. Ook Veendubbeltjesmos, *Odontoschisma sphagni* en Elzenmos*, Pallaviciania lyellii,* beide rl kwetsbaar, werden genoteerd. We vonden 7 soorten veenmos waarvan 3 als kwetsbaar op de rode lijst staan.
Een opvallend bladmos was het Rood viltmos, *Aulocomnium palustre*. Een soort van natte verzuurde plaatsen.
Renderklippen Heerde De teller kwam op 56 soorten. We vonden bijzondere levermossen. Glanzend tandmos*, Barbilophozia barbata,* rl bedreigd. De laatste melding van deze soort zijn van voor 1980. Het werd toen nog vaak gevonden op de Veluwe. De soort is te vinden op vooral noordhellingen in heide en droge bossen. Door verruiging is het op veel plaatsen verdwenen. Dicht stompmos *Cladopodiella francisci,* rl bedreigd. Een moeilijk te vinden soort, erg opvallend. Zanddubbeltjesmos, *Odontoschisma denudatum* rl ernstig bedreigd. Toch vonden we het levermos op twee plaatsen waarvan een wel een kleine 0,3 m² groot was. Ook op de Dellen hebben we deze soort al eens eerder gevonden.
Oude IJsselbrug Katerveer Zwolle 200-501 Uiteraard werden hier hele andere soorten gevonden dan in de voorgaande gebieden. Veel mossen hebben een voorkeur voor een bepaald substraat. Op de basaltblokken en in het water groeien soorten die je in de Veluwse bossen niet zult vinden. Slibmos,*Physcomitrella patens,* vind je in de nazomer alleen op droogvallende oevers in de uiterwaarden.
Zwaluwenburg 't Harde 189-493 Geen opvallende soorten gevonden.

Mariet van Gelder

"Het betoverde gebied"
Linosnede van Wout Boomsluiter.
Overleden in Apeldoorn,
21 oktober2013.

Jaarverslag Paddenstoelenwerkgroep

Zoals gebruikelijk speelden de activiteiten zich met name af in het najaar.
Hoewel het ook dit jaar de bedoeling was om twee of drie avondbijeenkomsten te houden, zijn deze door gezondheidsproblemen niet doorgegaan.
De start en het vervolg van de geplande zoektochten hebben ook te lijden gehad van gezondheidsproblemen bij een aantal werkgroep-leden.

Nadat de eerste twee zoektochten waren vervallen, is uiteindelijk de rest van het programma wel uitgevoerd.
Te beginnen met zondag 15 september 2013 is er wekelijks op zaterdag of zondag een zoektocht gehouden. Om het geplande bezoek aan een aantal kilometer-hokken tenminste één keer in dit seizoen te laten plaatsvinden, is het rooster nog met één datum uitgebreid. Daarmee eindigde het seizoen van de werkgroep op 10 november 2013.

Een belangrijke doelstelling was dit jaar om een bijdrage te leveren aan het inventarisatie-werk waarmee Menno Boomsluiter al vanaf 2000 bezig is in de gemeente Epe en Heerde. Een aantal hokken die nog aandacht nodig hadden, zouden namelijk bezocht worden. Dat is ook gebeurd.
In de omgeving van Ossenstal is één hok bezocht, op het landgoed Welna drie en ten noorden van de Tongerense weg eveneens drie.
Hiermee waren zeven zoektochten gemoeid, waarbij tussen ongeveer 60 en 80 soorten werden gevonden. Daarnaast was er nog de jaarlijkse zoektocht bij Kasteel 'De Cannenburch' om de ontwikkelingen na de renovatie van het kasteelpark bij te houden.

Tenslotte nog wat aandacht voor de traditionele publieksexcursie via een deel van het Natuurpad Epe op zondag 13 oktober 2013. Bij hoge uitzondering is deze excursie totaal verregend, zodat in tegenstelling tot de grote belangstelling in 2012, er dit jaar slechts 8 deelnemers waren, inclusief de begeleiders van de werkgroep. Daar staat tegenover dat deze excursie voor Jenny Polman van 'De Stentor' aanleiding is geweest om een hele pagina te vullen met foto's van paddenstoelen. Alle soorten met behulp van de kennis van de werkgroep paddenstoelen, voorzien van de juiste namen. Ook dit jaar vonden we weer het Kleverig koraalzwammetje *(Calocera viscosa).* Vorig jaar door een jeugdige deelnemer zo treffend voorzien van de naam 'Kaboutervuurtje'.

Janus Crum

Het nieuwe strepen

Op 8 en 15 oktober 2013 hebben telkens drie leden van de Plantenwerkgroep in twee groepen een kilometerhok geïnventariseerd voor HET NIEUWE STREPEN.
Dit houdt in dat twee teams onafhankelijk van elkaar hetzelfde (één van de enkele honderden) vooraf vastgelegde kilometerhokken inventariseren. Het is daarbij de bedoeling dat door deze teams van 1 soort (van de van te voren vastgelegde zoeksoorten) gegevens worden verzameld. Van deze soorten (en andere telsoorten) moet een abundantie schatting worden gemaakt en zo mogelijk worden GPS-gegevens vastgelegd. Ook wordt aangegeven welke tijd nodig is voor een volledige inventarisatie. In het eerste geval was dat 4-8 uur; in het tweede geval 2-4 uur.
Het CPS wil de verzamelde gegevens gebruiken voor een analyse van vooruitgang en achteruitgang van natuur in ons land.

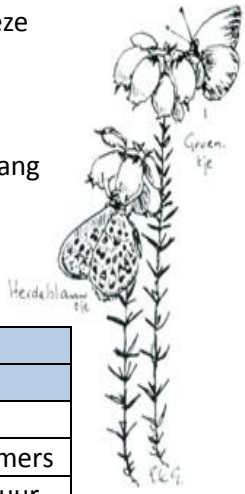

Hieronder twee schema's met de resultaten!

Km-hok 187-501			Km-hok 187-503		
08-10-2013			15-10-2013		
Team 1	**Team 2**	**Totaal**	**Team 1**	**Team 2**	**Totaal**
1 deelnemer	2 deelnemers	3 deelnemers	1 deelnemer	2 deelnemers	3 deelnemers
Tijd: 3 uur	Tijd: 3 uur	Tijd: 2x3 uur	Tijd: 3 uur	Tijd: 3 uur	Tijd: 2x3 uur
117 soorten	93 soorten	130 soorten	149 soorten	117 soorten	161 soorten
13 telsoorten	8 telsoorten	13 telsoorten	16 telsoorten	9 telsoorten	17 telsoorten
		156 soorten bekend.			109 soorten bekend.

Vergelijking telsoorten					
		Km-hok 187-501		Km-hok 187-503	
		08-10-2013		15-10-2013	
NL naam	**Wet. naam**	**Team 1**	**Team 2**	**Team 1**	**Team 2**
Muurvaren	Asplenium ruta-muraria	-	-	+	+
Zwanenbloem	Butomus umbellatus	+	+	+	-
Gewone dotterbloem	Caltha palustris	-	-	+	+
Moerasspirea	*Filipendula ulmaria*	+	+	+	-
Bermooievaarsbek	Geranium pyrenaicum	-	-	+	+
Gipskruid*	Gypsophila muralis*	-	-	+	-
Kikkerbeet	Hydrocharis morsus-ranae	+	+	+	+
Gevleugeld hertshooi	Hypericum tetrapterum	+	-	-	-
Moeraskruiskruid	Jacobaea paludosa	+	-	+	-
Grote wederik	Lysimachia vulgaris	+	+	+	+
Grote kattenstaart	Lythrum salicaria	+	-	+	+
Gele plomp	Nuphar lutea	-	-	+	-
Stomp fonteinkruid	Potamogeton obtusifolius	-	-	+	-
Heelblaadjes	Pulicaria dysenterica	+	+	-	-
Pijlkruid	Sagittaria sagittifolia	+	+	+	-
Ruwe bies	Schoenoplectus tabernaemontanii	+	+	+	+
Echte koekoeksbloem	Silene flos-cuculi	+	-	-	-
Moerasmelkdistel	*Sonchus palustris*	+	+	+	+

Egbert de Boer

Bronvermelding:
Voorplaat: Els Koopmans-Grommé. Alle overige illustraties zijn ook afkomstig van Els.
Een postuum eerbetoon voor alles wat zij voor de KNNV gedaan heeft.

Wilgenhoutrups, gezien op de Renderklippen 28 oktober. Foto;Lita Keuskamp.

Bochtige klaver,gevonden in de oude leemkuil bij Soerel 22 juli. Foto;Mariet van Gelder

IJsvogel,wordt zeer regelmatig gezien bij de beken en het voormalig zwembad de Wijerd op de grens Epe-Heerde.

Foto;Tea van Gessel

Oranjetipjes,van twee kanten bekeken.
Dit jaar veel gezien in het Vossenbroek bij Emst.
Foto's Max Ammer.